

aan den lezer op-
pelen, hij wil werk
wie hij direct den
ouwen. „Een man
dooze". Maar tes-
tanks zijn gesjouw,
t stempelokaal en
die, ieder op zijn
leeren aanvaard-
n er bovendien te
Verdoorn geleide-
tsgemeenschap, in
de nette, oppas-
de sfeer van zijn
lij en zijn vrouw
met het goedmoe-
an een vrouw als
de volksvrouw met
ouw Hakman van
in de kamer" ge-
erdoorn blijft de
en, maar het kan
in toestand, bij de
loozen: hun soma-
andigheid, het le-
un onderling ge-
geleekend in een
uchter constateert
verbreidheid van
Het zijn vooral
economische situ-
rschen en veroor-
e onoplosbaarheid
dezen levensnood-
r den lezer vol-

dat is zeker ook
eweest — dat een
stokkend, afvraag-
dit probleem stil

t. Want dieper in-
de geestelijke nood
noot meer aan de

eeft Van Randwijk
ing daarvan schiel-
zijn zoeken naar
de Christen tegene-
eft. Wat de hulp
t in dit boek, is
s voorloopig eenig-
heeft gevonden
urgerij, de „bour-
vedorp woont. In
zijn hart eens uit-
niet meer, onzen
en onze behoeften
moeten weer wor-
slukkelingen, dood-
opnieuw beginnen.
en. Niet ik, God,
van Uw genade

bidde, dat hy sie-
ren.

(broek) examineert
in predich gedam
21: Vrede sie met
2nde nademaal hy
iden, is syne con-
venentum, ende
in sonderheit des

ot Hattum claecht
erholts, ende blijft
broeck gedaen. Is
zoel gevonden een
t van Hattum te
nsvanen weer ge-
missive geschre-
Hattum mit ge-

) heeft sich be-
olts, waarop hem
seft in anderhalf
van synen dienst

legt een classicael
t gemeenen costen
der wettelijke or-
csgulden voor lege-
r der armen.

ing is gelecht in
ek op erlecht ver-
yt in derselve vry-

olden, ende na ge-
mit vrantschap ge-

Johannis, praeses
Caesarius, scriba-

(Wordt vervolgd.)

allemaal zonder onderscheid, werklozen en ren-
temiers, rijken en armen". Dat is zijn boodschap,
maar nu moet hij zelf deze nog in praktijk bren-
gen. En dan vindt hij er op, dat hij contact zoekt
met Willem Verdoorn en weldra gaat wonen in
de werklozenbuurt en wordt voor zijn eigen
stijl „een man van de straat, een prolet". En
welke boodschap heeft hij dan aan de werklozen,
die nu zijn kameraden geworden zijn? Eens, „plot-
seling weet hij het, een gedachte, die misschien te
groot is voor hem en voor de anderen": „Mis-
schien dat Hij ons dezen moeilijken weg laat gaan
om ons te leeren weer blij te zijn met wat we van
hem krijgen... en dan de stad in om anderen
te laten zien, wat je nodig hebt om gelukkig te
zijn". Tegenover een roep naar God, zoals ze
in een Willem Verdoorn weer wakker wordt, heeft
Braans toch eigenlijk niet meer dan een mis-
schien en een wellicht.

„Het heden der genade, zeiden de ouden. —
Alzoo lief heeft God de wereld gehad, zegt de
Schrift". Braans laat op deze overwegingen vol-
gen: „Het kan". En naar aanleiding van de boven-
genoemde gedachte van Braans, „die misschien te
groot is voor hem en voor de anderen", mom-
pelt ook Willem Verdoorn: Het kan. Ze zijn dan
aan het strand, waar de werklozen hun vertier
zoeken op een wijze, die Verdoorns vrouw toch
te machtig wordt, maar Herman Braans beseft,
hoe wellicht Christus weer verborgen en op
een voor de wereld onmogelijke en dwaze manier
zijn werk uitvoert temidden van een verongelukt
geslacht". Dat de auteur dezen twijfel, in schijn
van eerbiedige aanvaarding, de juiste houding
voor den Christen vindt, blijkt hieruit dat nie-
mand van de sympathieke figuren uit het boek
hierbovenuit komt, behalve dan een paar van de
vorige generatie, die blijkbaar nu eenmaal nog een
oude terminologie gebruiken die op personen en
toestanden van dezen tijd niet meer past. De ver-
kerden, die het meenen te weten, zijn de men-
schen van de vrome gemeenplaatsen, die verder
voor zichzelf steun zoeken in hun weldadigheids-
zin en het belang van hun maatschappelijke taak.

Onder de preek van Braans denkt meneer Riegel,
jaren raadslid en diaken, aan de vijfentwintig
wollen dekens die hij gaf aan het crisis-comité.
En notaris Bakker heeft zijn gift blijmoedig in
den kerkezak gestort. Dezelfde meneer Riegel is
de organisator van de winkelweek voor den mid-
denstand, waartegen een opstand van de werk-
lozen uitbreekt, die met militair geweld wordt
onderdrukt. Of ze er zoo niet zijn? Daar gaat het
hier niet om. De schrijver gebruikt alle ironise-
rende stijleffecten, die de nieuwe zakelijkheid hem
levert, om ook hier de algemeenheid te sugge-
reeren. Overal vindt men de harde minachting
voor de heele gezeten burgerij. En het boek levert
nergens een figuur, die biddend worstelt met de
moeilijkheid om op zijn eigen plaats de taak te
vervullen, die zijn hand vindt om te doen. De
eenige die op zijn plaats vecht, is de ongelovige
Mamborg van het kantoor voor den werklozen-
steun. Zelfgenoegzaamheid, huichelarij, bekrom-
pen zelfzucht en angst voor de toekomst beheer-
schen het leven van de bewoners der villawijk.
Wat daar „uit den toon valt", zijn buiten Herman
Braans nog een paar vrouwen die gaan twijfelen
aan het goed recht van hun standvoorrechten.

Opvallend mild is daartegenover de vergoelij-
kende houding ten opzichte van de maatschappe-
lijk gedrukten. Hier geldt een „alles weten is alles
vergeven", dat voor de overtreding van het gebod
van God slechts den glimlach van het begripen
heeft. Als een Christelijk kantoorbiedende zich na
een jarenlange verloving aan zijn meisje vergrijpt,
heeft het: Arie Bresler doet heel dom vanavond,
en alle nadruk valt op zijn langen strijd vooraf, —
hij heeft „zeven jaar gevochten" — en op de on-
aarmhartigheid van het veroordeelde Vreedorp.
Men voelt dat feitelijk de maatschappijvorm aan-
sprakelijk wordt gesteld.

Dat de schrijver geneigd is den tegenwoordigen
maatschappijvorm doeleloos en nutteloos te vin-
den, klinkt trouwens overal door. Typeerend is in
dat opzicht de tekening van het militaire op-
troden tijdens de werklozenrelletjes. De cavale-
risten zijn goedgehartige jongens, met helmen die
te groot lijken voor hun kleine gezichten. Men
voelt het: zij zijn ook de voortgedrevenen, die
feitelijk niet weten, waarom dit gebeuren moet.
Zoo ook in het economische: een directeur kan
niet anders dan ontslaan en alle sociale zorg is
lapmiddel. En de kerk, het officiële Christendom
heeft geen antwoord voor de vragen van den tijd.
De antwoorden, die er schijnen te zijn, zijn dood-
doeners. En dan... ja, dan moeten we maar af-
wachten, wat Christus wellicht nog uitvoert.

Dit laatste mag voor Braans — en voor den
schrijver — een gedachte zijn, „misschien te groot
voor hem en voor de anderen", dit mag voor
Willem Verdoorn een „grote verandering" be-
teekenen, met dezen levenskijk kon de auteur den
geestelijken nood van dezen tijd niet benaderen
zelfs.

Ik weet niet, wat oorzaak of gevolg is bij Van
Randwijk, maar dit kon hem ook de sociale pro-
blemen van dezen tijd alleen verwrongen doen
zien. Dat belette hem ook om een juist beeld van

deze maatschappij te geven. Het is daarbij niet
zoo, dat zijn appreciatie wat apart is. Het zit veel
en veel dieper.

Want deze verwrongen levenskijk maakt den
schrijver blind voor de groote levenswaarden, die
ondanks alle verwarring, ook nu nog aanwezig
zijn en bovendien, wat voor hem als roman-
schrijver veel bedenkelijker is, voor de kracht
van den Geest van God, zoals die ook in dezen
tijd schuld bewustzijn en genadebesef, geloof en
vertrouwen werkt in het persoonlijke leven van
velen, ook van velen die in nood zijn.

Of er dan niet „veel waars" is in dit boek?

Wij loopen ook als Christen zoo gauw gevaar
aan ellende om ons heen te gewennen. Als wij in
de fout vervallen zijn de werkloosheid te gaan
zien als een „noodzakelijk kwaad" van dezen tijd,
dat ons verder weinig meer ontroert, zal dit boek ons
wakker kunnen schudden, ons weer de sociale
ellende beter doen zien en ons doen huiveren
over ons inslapen. Dat is de verdienste van dit
boek. Maar we zullen ook moeten zien de aan-
randing van de waarheid door de miskenning van
wat God zoowel in het openbare als in het per-
soonlijke leven nog geeft. Deze miskenning is de
zonde van dit boek.

H.

D. J. G.

GEESTELIJKE ADVIEZEN

(Alle inzendingen, deze rubriek betreffende, aan
Ds D. van Dijk, Akkerstraat 26, Groningen.)

„Zelfbeproeving".

II.

Er behoort moed toe om over „Zelfbeproeving"
te schrijven.

Wat ik in het vorige artikel aan het slot gezegd
heb, is toch wel heel, heel noodig gebleken.

Ik wil zoo graag rustig en eerlijk overwegen,
wat in deze dingen de meening des Geestes zij.

Dat schijnt ondertusschen voor menigeen héél,
héél moeilijk te wezen.

Zoals uit de pers bekend is, hoop ik binnen-
kort met collega Delleman uit Aalten een soort
dispuut te hebben over het onderwerp: „Van zijn
geloof verzekerd uit de vruchten".

Eén der stellingen, voor dat dispuut gepubli-
ceerd, luidt aldus:

„Het zelfonderzoek, waartoe de gemeente moet
worden opgewekt, is niet het onderzoek: „is mijn
geloof wel echt?", of m.a.w. (want daarop komt
het neer): „mag ik wel aannemen, dat ik in Chris-
tus Gods kind ben?" Dat is in strijd met het ver-
bond, waarin God tegen mij zegt: „Christus is
voor u".

Dit zelfonderzoek moet gaan over de vraag:
„leef ik naar het verbond, gedraag ik mij als
Gods kind?"

Het zelfonderzoek in eerstgenoemden zin leidt
tot niets, houdt tegen op den weg des levens,
maakt het leven arm.

Het zelfonderzoek in den tweeden zin is een
krachtig middel ter bevordering van de God-
zaligheid".

Dit is ook gekomen in handen van de redactie
van de Christelijke Gereformeerde Kerkbode van
Rotterdam.

En wat wordt er nu in die Kerkbode van
gezegd?

„Wie b.v. die nog eenigermate te onderscheiden
weet, ontroert niet, wanneer hij leest, dat Ds D.
van Dijk, Geref Predikant te Groningen, dezelfde,
die op de preekwijze van de afgescheiden vaders
zoo veel aan te merken had en hen niet ten volle
Gereformeerd noemen kon, omdat zij niet heel de
gemeente als de verzoende gemeente aanspraken,
de stelling verdedigen zal:

(Hierna wordt dan de stelling afgedrukt.)

En dan volgen deze woorden: „Vreesselijk!
Vreesselijk!"

Er wordt niet bij gezegd waarom dit zoo
vreesselijk is.

Ik vermoed, dat men bedoelt, dat het zoo vree-
selijk is, omdat ik op deze wijze den menschen
zou wijsmaken: „als jullie maar in het verbond
bent geboren, dan is het wel in orde, dan komt
het wel terecht".

Ja, als ik dat zou zeggen, dat zou ook inder-
daad vreesselijk zijn.

Maar dat zeg ik niet, nooit en nergens.

Dat blijkt uit de volgende stelling.

Die luidt aldus: „Zelfonderzoek, waarbij men
uitgaat van het zijn in het Verbond en het recht
hebben op de goederen des Verbonds, maakt niet
zorgeloos en oppervlakkig, want boven dit zelf-
onderzoek staat de dreiging van den God des Ver-
bonds, dat, wie geen verbondsgehoorzaamheid be-
toont, met de wereld omkomt".

Blijkt daar nu niet klaar als de dag uit, dat ik
niet zeg: „alle bondelingen worden behouden!"

Hoe ik de dingen zie, dat zal in den loop dezer
artikelen wel uitkomen.

Maar weel ge wat ik nu vreesselijk vind?

Dit, dat de Chr. Geref. Kerkbode van Rotterdam
wel de ééne stelling overneemt, maar niet de
volgende.

Dat kan alléén hieruit verklaard worden, dat
men gevoelt, dat de beschuldiging, die men in mijn
richting lanceeren wilde, niet te handhaven is in
het licht van die tweede stelling.

Die tweede stelling laat duidelijk zien, dat het
niet waar is, waarvan men mij telkens beschuldigt.

Ik ben er van overtuigd, dat niemand sterker
dan ik aandrang op persoonlijk geloof en bekeering.

Ik zeg nog eens, dat blijkt uit die tweede stelling.

Maar is het dan niet vreesselijk om wel het
één e aan te halen, maar niet het tweede, om zoo-
doende ruimte te krijgen voor zulk een verschrik-
kelijke aantijging?

Wie dat doet, toont daarmee, dat het hem niet
om de waarheid te doen is, maar om het hand-
haven van een eenmaal ingenomen standpunt; die
toont daarmee, dat hij, als het de handhaving
van zijn éénmaal ingenomen standpunt dienen
kan, het hem niet kan schelen of hij een broeder,
wiens hoogste eer het is trouw te zijn in de predi-
king van het Evangelie, pijn te doen tot in zijn
nieren.

Als de Chr. Geref. Kerkbode van Rotterdam
aanspraak wil maken op den naam van ridderlijk-
heid en eerlijkheid, dan moet zij aan haar lezers
naast de aangehaalde stelling ook voorleggen die
tweede stelling.

Dat mag ik verwachten, dat eisch ik in den
naam van broederrecht en goede trouw.

En als men dan zegt: „Ik begrijp niet, hoe die
twee dingen met elkander te rijmen zijn?" Dan
antwoord ik: „lees dan rustig wat ik daarover
ga schrijven, dan zal dat vanzelf duidelijk kunnen
worden".

Het gaat hier over dingen, die van zoo groote
beteekenis zijn voor de zaligheid en Godzaligheid
van Gods volk.

Ik smee nog eens allen, die leiding hebben
te geven aan het geloofsleven van Gods volk:

„Oordeelt niet te snel; veroordeelt niet te snel;
bezin u rustig op deze dingen; laat vooral niet de
gedachte, dat het zoo moeilijk is een bepaald
standpunt los te laten, of de vrees van in een be-
paalden kring niet meer voor heelemaal zuiver
aangezien te zullen worden, u ervan terughouden,
de houding aan te nemen, die naar het Woord is.

Want niet dit is vreesselijk, dat de menschen
van u zeggen: „Vreesselijk! Vreesselijk!"

Maar dit is vreesselijk, dat men, ook al is het
met de beste bedoelingen, de menschen terughoudt
van de gehoorzaamheid, die God van hen vraagt;
dat men de menschen, instée van hen te brengen
tot Christus, altijd weer er toe brengt bezig te zijn
met zichzelf.

Dat is heel erg.

Ik schrijf deze dingen, eer ik rustig en stelsel-
matig over zelfbeproeving ga spreken om te waar-
schuwen tegen een sfeer, waardoor alle debat van
te voren met onvruchtbaarheid is geslagen.

En nog eens stel ik aan genoemde Kerkbode
den eisch, dat zij, bij de reeds opgenomen stelling,
ook de volgende publiceere en aan haar lezers
voorlegge.

D. v. D.

VAKWETENSCHAP EN PRAKTIJK

Het Wonder der Genezing?

In een vorig artikel (zie no. 32) werd iets mede-
gedeeld over den oorsprong der Möttlinger-bewe-
ging (het hysterische meisje); daarna over de
Christian Science en haar eerste meesters, Mary
Baker Eddy. Tevens werd met een enkel woord
gesproken over de mirakelen der R. Katholieke
kerk, speciaal werd gewezen op het verschijnsel
der stigmatisatie en daarbij viel ons ook op, dat
het voornamelijk hysterische jonge meisjes zijn
gewest, die deze bijzonderheden verstonden.

Na al wat over de macht der suggestie, — die
in ieder geval niet te loochenen is —, geschreven
is, moet het nu den nuchteren beschouwer toch
klaar zijn, dat en Möttlingen en de Christian
Science en de stigmatisatie, ons eenzelfde beeld
vertoonen: jonge zenuwzieke vrouwen zijn bij alle
drie de belangrijkste figuren.¹⁾

Ge ziet nu de bloedige tranen van Thérèse
Neumann uit Könnersreuth, de welhaast beroemde
hedendaagsche gestigmatiseerde; ge ziet ze met
Uw eigen oogen, maar geloof ge aan het wonder,
dat daar zou gebeuren?

Ge ziet de resultaten der Christian Science en
hun bidders en bidsters.

Ge ziet ze weer loopen, die lam waren. Ge
hoort ze weer lachen, die kreunden van pijn.

Maar geloof ge nu in de leer der Christian
Science? Neen immers? Ge kunt het u indenken,
dat de geest eens menschen zóo machtig trium-
feeren kan over de zwakheid van zijn lichaam.

En nu vraag ik u verder: Ge hoort van Möttlin-

1) Stanger, de eigenlijke stichter der Rettungsarche in
Möttlingen, toonde ook met deze figuren overeenkomst, hij
was zeker een hysterische psychopaath.